

Гражданското общество и Интернет — процес на адаптация

Боян Хаджиев*

Резюме: Настоящата публикация се съсредоточава върху разглеждането на връзката между отличителните функции на новите медии (като Интернет) и реализацията на стратегически цели от гражданското общество.

Целта е да се открият някои от основните тенденции в развитието на съвременните обществени процеси като адаптирането на гражданското общество към новата информационна среда и най-вече използването на новите медии за реализация на основни цели в тази насока. Разкриването на тези аспекти в развитието на процесите, свързани с гражданското общество, позволява да се анализират и обяснят някои съвременни тенденции и проблеми.

Основни цели на гражданското общество като привличане на внимание, организация и координация се реализират без да е необходим достъп до традиционните медии. Нарастването на значението на новите медии води до изменения в средствата и стратегиите, чрез които гражданските организации постигат както своите цели, така и по-голяма независимост от традиционните медии.

В изследването е представен авторски модел, показващ реализацията на цели от

гражданското общество посредством характерните функции на Интернет. Този модел илюстрира как новите медии позволяват развитието на съвременното гражданското общество.

Ключови думи: гражданско общество, Интернет, развитие на съвременното общество.

JEL: D 83, L 31, L 82.

Медиите и глобалното общество

Съвременната среда е характеризирана като информационно общество. Особеностите му са преобладаването на умствената дейност за сметка на физическата, натрупването и обмяна на големи количества от данни и знания, гъвкавото управление с предимно вертикален вместо хоризонтален характер, прозрачността на извършваните дейности, нараналото значение на услугите, дигиталната наличност на активите и т.н. Информационното общество води до стимулиране на икономическия и правния сектор, до конвергенция между различните комуникационни области, до индивидуализация, увеличаване правото на информация и информираност (Геров и Попова, 2012, с. 56-57).

Засилената степен на общуване и формирането на специфични модели на взаимодействие е обект на виртуалната глобализация. Тя се свързва с глобалната и виртуалната употреба на различни информации, технологични приложения, социални

* Боян Хаджиев е главен асистент в катедра „Международни отношения“ в УНСС, доктор по политология (Международни отношения и външна политика), e-mail: b_hadjiev@yahoo.com

контакти и поведенски модели, които се развиват в рамките на Интернет (Пешева и колектив, 2010, с. 14.). Променят се и основните социални достойнства. Неща, които са били водещи за индустриалното общество, биват измествани от нови елементи и ценности (вж. таблица 1).

В съвременното общество отношенията стават все по-интерактивни поради комбинацията от социални и медийни мрежи с многостранна комуникация. В сравнение с „масовото общество“ със своите еднопосочни медии и централизирани институции, медиите и организациите днес са склонни да бъдат по-интерактивни и децентрализирани. Традиционните централизирани сили започват да се конкурират с децентрализираните сили на мрежата и това води до формиране на нови отношения на власт и подчинение. Това, от своя страна, преобразува почти всяка област на политическия и обществен живот. Държавата се променя под натиска на мрежата и измененията в обществото, както и обратното (Пешева (редактор), 2012, с. 47).

Все по-популярно става мнението, че новите медийни технологии създават възможности за изграждане на активно гражданско общество, управление на народа и нови форми на опозиционни политики. На базата на интерактивността, която предоставят новите медии, хората могат да бъдат по-активни и имат **по-голям достъп до възможности да изразяват своята позиция**.

През последните десетилетия сме свидетели на дълбоки и обхватни промени в общественото развитие. Много от промените са свързани с революцията в компютърните технологии и мрежовите комуникации, които имат своето отражение върху политиката, икономиката, науката и военното дело. Организацията на обществените комуникации претърпява драстична промяна. Някога стабилната и устойчива система на масовите комуникации в мо-

мента е изправена пред многообразна конкуренция, непрекъснато създаваща информация, достигаща до хората чрез различни канали. *Получава се сливане (конвергенция) между създателите на информационен продукт и консуматорите му*. По този начин природата на обществените комуникации се променя поради това, че е възможно включването на много по-голям брой индивиди и общности.

С други думи, една от най-ярките характеристики на съвременното общество е глобализацията на информацията. Тя е рожа на новите технологии, интернет се превръща в катализатор за тяхното развитие. В новите медии тази органическа връзка се основава на конвергенцията и възможността за интерактивност (Маринов, 2012, с. 49). За разлика от традиционните медии използването на Интернет за комуникационни цели е по-евтино. Освен това новите медии притежават важни отличителни черти – **интерактивност, мултимедийност, директност, асинхронност, дигиталност и специфична агресивност**, – които позволяват изработването, комуникирането и обмяната на послания по качествено различен начин. Тези свойства на новите медии дават възможност на гражданските организации успешно да реализират основните си информационни и комуникационни цели на по-ниска цена и с по-малко усилия.

За някои групи Интернет е може би единственият начин да се достигне до широката общественост. Той е канал за реализиране на комуникация, която в отсъствието му би била трудно постижима. Важно е да се осъзнае, че киберпространството не е еднопосочна традиционна медия с няколко режисьора и много потребители, а е **децентрализирана система за комуникация**, където хората са както потребители, така и продуценти; киберпространството е *интерактивно*; потребителите могат да изберат каква информация

Социални проблеми

Таблица 1. Основни социални ценности в масовото и информационното общество

Индустриално общество	Информационно общество
Йерархия	Равенство
Конформизъм	Индивидуалност и творчество
Стандартизация	Разнообразие
Централизация	Децентрализация
Ефикасност	Ефективност
Специализация	Холистичност, интердисциплинарност
Ударение върху количеството	Ударение върху качеството на резултатите
Сигурност	Самоизява и самоусъвършенстване

Източник: адаптирано от автора по Crawford, R. (1991) *In the Era of Human Capital, United States, Harper Collins*, p. 82.

Таблица 3. Сравнение между масово и мрежово общество

Характеристики	Масово общество	Мрежово общество
Основни компоненти	Колективи (групи и общности)	Индивиди, свързани чрез мрежи
Същност на елементите	Хомогенни	Хетерогенни
Мащаб	Обширен	Обширен и ограничен
Обхват	Локален	„Глокален“ (глобален и локален)
Свързаност и близост	Висока – вътре в компонентите	Висока – между компонентите
Плътност	Висока	По-ниска
Централизация	Висока (малко центрове)	По-ниска (полицентрична)
Тип на общност	Материална и единна (унитарна)	Виртуална и разнообразна
Вид на организацията	Бюрократична, вертикално интегрирана	Инфократична, хоризонтално диференцирана
Основен тип комуникация	Лице в лице	Все повече непряко
Естество на медиата	Масови медии	Специфично адресирани, интерактивни медии
Брой на медиите	Малък брой	Голям брой

Източник: адаптирано от автора по Jan van Dijk (2006), *op. cit.*, p. 33.

да получават и изпращат¹. Интернет също така дава възможност на различни групи, които по-рано са били обект на **цензура**

или ограничение в определена степен от страна на традиционните медии, да предлагат своите позиции, послания и стремежи директно на аудиторията. Тези координационни механизми са възможни поради напредъка в информационните тех-

¹ Rob Kitchin, цитиран в Saunders, R., 2004. Nationality: Cyber-Russian, достъпно към 10.2013 г. на интернет адрес http://eng.globalaffairs.ru/number/n_3882

нологии – включително и увеличението в скоростта на комуникация, намаляването на разходите за комуникация, значително разширената свързаност и интеграцията на комуникационните и компютърните технологии.

Цели на гражданското общество, реализирани чрез Интернет

В основата на активизацията на протестните движения в световен мащаб е увеличаването на възможностите и достъпа до средства за **комуникация**. Много от каузите и идеите, довели до организацията на различни протести, трудно биха се реализирали без използването и достъпа до инструментите на съвременната информационна революция. Поради тази причина сполучливото използване на възможностите, които предоставят новите медии, е в основата на успешната реализация на целите на съвременните социални протестни движения. Политическите действия стават **по-лесни, по-бързи и по-обхватни** поради развиващите се технологии. Новите информационни средства значително намаляват разходите и пречките за организиране на колективни действия. А по-конкретно, Интернет вече е технологичен и комуникационен проект, който доказва своята ефективност на всички нива и най-вече спрямо отделните потребители, намиращи в медийната среда възможност за пълноценна изява (Попова, 2012, с. 219.).

Интернет дава възможност да се натрупва и използва огромно количество информация, да се анализира и дискутира, да се получава бързо обратна връзка от органите на управление, което по-рано не е било възможно. На предходни етапи управленската информация е оставала затворена в съответните политически елити или експерти, била е трудно достъпна за голям брой граждани и те в по-малка степен са могли да се отнасят към управле-

нието на основата на достатъчно информация за това, което се прави и може да се направи.

Разглеждането на връзката между отделните функции на новите медии (като Интернет) и реализацията на комуникационни цели, преследвани от гражданското общество, дават възможност да се открият някои от основните тенденции в развитието на съвременните обществени процеси – *адаптирането на гражданското общество към новата информационна среда и най-вече използването на новите медии за реализация на основни цели*.

Основни структуриращи единици в гражданското общество се стремят да постигнат комуникационни, пропагандни и информационни цели, като се опитват да представят своите каузи пред обществото и да получат по-широка подкрепа. Тези цели са разнообразни и взаимосвързани, но могат да бъдат открити някои от по-значимите.

Като цяло, във всички *комуникационни цели на протестните движения присъства разпространението на информация и привличането на внимание*. **Привличането на внимание** е една от най-важните цели за всяка гражданска инициатива. Това става по-лесно постижимо чрез Интернет, поради няколко основни причини:

- *Първо*, Мрежата е **достъпен източник** за глобално разпространение на информация.
- *Второ*, тя притежава **огромна по-размер аудитория**, към която субектите реализират своите комуникационни цели.
- *Трето*, **асинхронната комуникация и специфичната агресивност**, която предоставя Интернет, дава възможност на гражданските организации да изготвят и изпращат конкретно адаптирани съобщения до различните целеви аудитории.

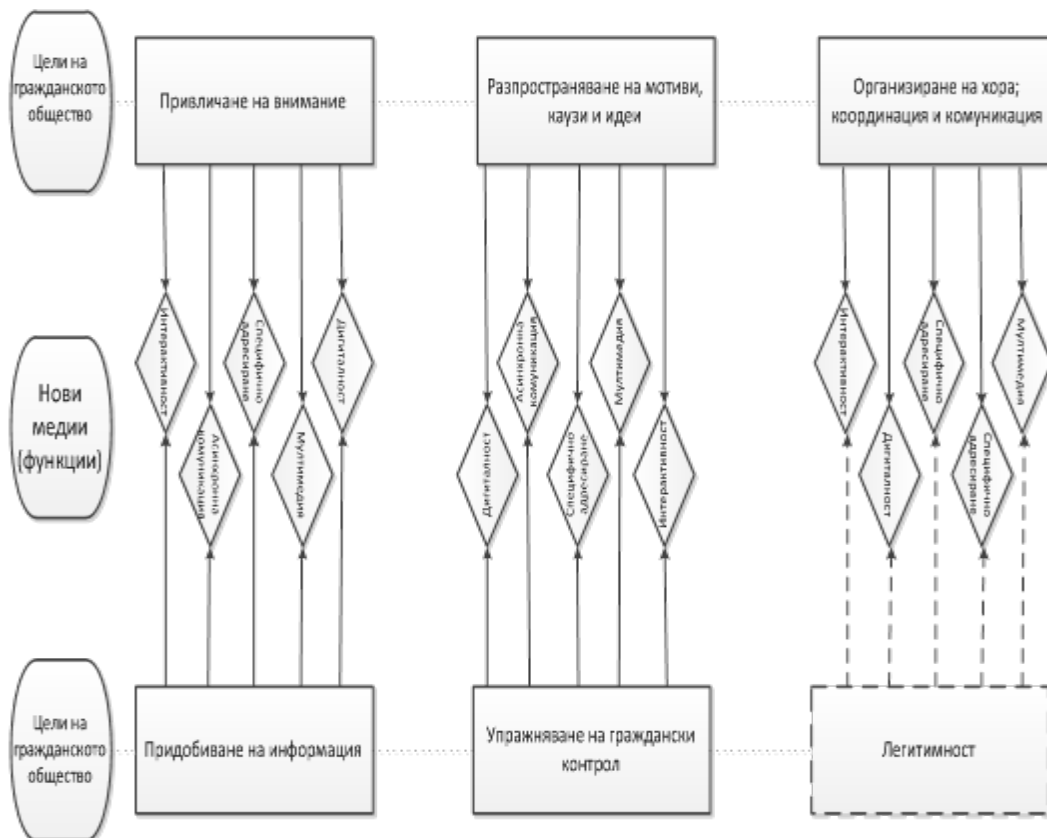
Социални проблеми

- **Четвърто, липсата на контрол и цензура позволяват директното изпращане на медийно съдържание** до аудиториите. По този начин се обезсилва в голяма степен значението на традиционните медии като „пазители“ на информационната среда и филтри за посланията, достигащи до обществото. В случай, че конвенционалните медии не желаят да отразят определена информация – поради различни причини, гражданските организации могат да качат тази информация в Интернет и директно да

реализират своите цели и стратегия. Тази възможност за пряко публикуване на информация в Интернет поставя традиционните медии в дилема и ги изправя пред преразглеждане на своите практики, процедури и стандарти. **Традиционните новинарски организации все по-често се намират в позиция да следват потока на новините, а не да го водят.**

Характеристиките на новите медии позволяват лесно и бързо да се привлече вниманието на широката общественост.

Фигура 1. Реализация на основни цели на гражданското общество чрез характерните функции на новите медии.

Източник: авторска разработка.

Не е необходимо да се полагат големи усилия, за да се постигне *проникване в информационно-медийната среда*. Гражданските организации имат достатъчно възможности и инструменти, осигурени от новите медии, за да достигат до публиката и да представят своето послание, чрез което се стремят да привлекат внимание към определена кауза или проблемна политика.

Постигането на **друга основна цел на гражданското общество** – запознаване с мотивите за протест – е също улеснено от специфичните функции на новите медии. Отново **липсата на цензура и възможността пряко да представят мотивите за своите протести** позволява на гражданските организации да постигнат максимален ефект от комуникационните си стратегии. Информацията, която те разпространяват, е лесно достъпна за хората – достатъчно е те да посетят определени сайтове и да имат интерес към събитията.

Популярни сайтове за свободен видео обмен като *Youtube* и *Vbox7* позволяват достъпен начин за разпространение на информационно съдържание. Чрез социалните мрежи като Facebook протестните движения имат възможност да обяснят причините, мотивите и целите на своята непосредствена дейност и на организацията си като цяло. Освен това, чрез прякото представяне на мотивите си, те имат възможност да покажат своята гледна точка и дори да *нанесат поражения върху образа на противниците си* (управляващите или хората, отговорни за проблема, заради който те протестират). Така движенията създават освен допълнителни ефекти върху противниците си, но и **натиск над традиционните медии**, които са поставени в конкуренция с компютърно разпространяваното съдържание. *Комуникирането на основните мотиви, както и на организацията за съответните протестни действия, ще продължи да бъде извършвано, дори*

ако традиционните медии наложат цензура и откажат да ги отразяват. Причините за това са възможностите, които новите медийни технологии осигуряват на обществените групи, за да отразяват, оформят и излъчват делата си директно и по начина, по който искат.

Друга отличителна характеристика, която спомага за разпространението на мотивите на социалните-протестни движения е **асинхронността на комуникацията** в новите медии. Липсата на едновременност в консумирането на медийно съдържание от Интернет позволява на потребителите повече гъвкавост, което от своя страна допринася за по-широкото разпространение на информацията.

И още, функцията на новите медии за **специфично агресиране** на информационно съдържание е инструмент за адаптиране към отличителните характеристики на отделните аудитории. Тази **адаптивност** към конкретни публики се допълва от мултимедийните възможности, които предоставят новите технологии, за да се постигне максимален ефект върху аудиториите.

Поредна основна цел, към която се стремят гражданските организации, е привличане, организация и координация на определена обществена подкрепа. Този стремеж извлича значителни ползи от новите технологии и Интернет. Протестните движения могат да изготвят и оформят начините, по които ще представят своите действия, и така да не позволят цензура и промяна на съдържанието от страна на традиционните медии.

Освен това, **директният достъп** до онлайн информация дава възможност на хората, които искат да се запознаят с нея, да я намерят пряко. Това е с най-значими отражения за симпатизантите на протеста, които могат да пожелаят да изразят лично отношение и да се присъединят към него. Някои от информационните продукти (видеоклипове, сайтове, снимки и др.), съз-

давани от по-дейните представители на определено протестно движение, спомагат за набирането на нови сили и съответно увеличават мотивацията за участие на повече хора.

Изобщо **Интернет е основен инструмент за набиране на по-широка обществена подкрепа**. Възможностите за специфично адресиране, осигурени от новите медийни технологии, са използвани в пълна степен от протестиращите за *радикализация и привличане на нови хора*.

Спечелването на подкрепа е по-достъпно и осъществимо поради **интерактивността** на новите медии. Обратната връзка от получателя се използва от източника за продължаваща промяна на посланията. Това позволява повече възможности за убеждение и двустранна комуникация. Преките физически контакти са с намаляващо значение поради разнообразените възможности, които Интернет предоставя за връзка – **интерактивният процес на комуникация е в основата на това**. Интернет има жизнено важна роля в създаването на социални връзки, които са необходими за разрастването на подкрепата за *определена кауза*.

Една от най-важните **цели**, към които се стремят представителите на протестните движения е превръщането им в легитимни субекти. Придобиване на (квази-) **легитимен статут** чрез присъствие в традиционните медии и получаване на отношение от тях като към легитимен политически актьор е в основата за повишаване на политическото влияние на определени субекти. Тази цел не извлича преки ползи от характеристиките, функциите и възможностите на Интернет. Поради тази причина получаването на легитимен статут не е обект на настоящата публикация, но ще бъдат засегнати някои основни аспекти накратко.

Чрез новите медии определен субект може да се сдобие с известност, но не и с

легитимност. Един от начините за придобиването на такъв статут е, ако съдържанието в Интернет се използва в традиционните медии – тенденция, която е все по-значима и осезаема. И тук, както и в предишните цели, разпространението на информация играе ключова роля за реализацията на търсените резултати. Въпреки трудното постигане на сдобиването с легитимен статут чрез новите медии, не бива да се подценява обстоятелството, че характеристиките на тези медии дават разнообразни възможности за **придобиване на известност и разпространение на информация**, което често води до отразяване в традиционните медии. С други думи, каналите и инструментите, които предоставят новите медии, **не осигуряват пряко легитимен статут на протестиращите, но създават достатъчно потенциални възможности за създаване на натиск върху традиционните медии и за реализирането на тази цел**.

Като цяло, целите на протестиращите, реализирани чрез Интернет, са най-вече свързани с разпространяването на информация, координацията и организация на конкретни действия. Освен това важна цел, която се постига чрез новите медии, е намирането на по-широка подкрепа за определени каузи или конкретни протестни действия. Интернет позволява и достъп до разнообразна информация и удобни начини за мобилизация на гражданското общество. Важен момент от реализацията на определен протест е координацията и комуникацията между различните организации и граждани. В ерата на новите технологии това се постига лесно, бързо и на ниска цена.

За социалните протестни движения новите медии представляват инструмент, даващ възможност да променят задачите, средствата и стратегиите за постигане на целите им. Ето защо ефективността на протестните движения се повишава.

Ако предходните асиметрии в знания и експертиза между властовите институции и гражданите затрудняваха ефективността на гражданското неподчинение, протести, противопоставяния, сега тази асиметрия не само рязко намалява, но гражданите могат да разполагат с алтернативна информация, алтернативна експертиза, базирани и интерпретация на събитията, което променя дисбалансите между властови елити и протестиращи граждани².

Успешната защитата на определена кауза до голяма степен зависи от способността за разгласяване на идеите и мотивите ѝ сред обществото, за да се мобилизира по-голяма подкрепа. С други думи, за да се осъществи един протест за защита на определена кауза е важно да се използват правилно **възможностите за комуникиране на послания до широката общественост. Новите медии са от решаващо значение за подпомагане на гражданското общество да поддържа своята роля на контролиращ, наблюдаващ и коригиращ субект в обществено-политическите отношения.** Специфичните характеристики на новите медии дават възможност на гражданското общество да се „пробуди“ и да се превърне в значим актьор. В съвременния период на технологично развитие свободният достъп до Интернет е структурно определящ фактор за проникване в информационната среда и промяна в „баланса на силите“ между правителство, медии и общество.

² Wim Van De Donk, Brian D. Loader, Paul G. Nixon, Dieter Rucht цитирани в Проданов, Хр., 2012. Дигиталната политика, второ е-издание, Фабер, 2012, с. 237.

Цитирани източници:

Героф, А. и М. Попова, 2012. Виртуалният човек, Велико Търново, Фабер, с. 56-57.

(Gerov, A. i M. Popova, 2012. Virtualniat chovek, Veliko Tarnovo, "Faber", s. 56-57)

Пешева, М. и колектив, 2010. Думите на медиите преход, Велико Търново, Фабер, с. 14.

(Pesheva, M. i kolektiv, 2010. Dumite na mediynia prehod, Veliko Tarnovo, "Faber", s. 14)

Пешева, М. (редактор), 2012. Дигитални медии. Речник на основните понятия. Велико Търново, "Фабер", с. 47.

(Pesheva, M. (redactor), 2012. Digitalni medii. Rechnik na osnovnite ponyatia. Veliko Tarnovo, "Faber", s. 47)

Маринов, В., 2012. Мултимедийният нюзрум в България. Велико Търново, "Фабер", с. 49.

(Marinov, V., 2012. Multimediyinat nyuzrum v Bulgaria. Veliko Tarnovo, "Faber", s. 49)

Попова, М., 2012. Виртуалният човек. Велико Търново, "Фабер", с. 219.

(Popova, M., 2012. Virtualniat chovek. Veliko Tarnovo, "Faber", s. 219)

Проданов, Хр., 2012. Дигиталната Политика, второ е-издание: "Фабер", с. 237.

(Prodanov, Hr., 2012. Digitalnata politika, vtoro e-izdanie: "Faber", s. 237)

Saunders, R., 2004. Nationality: Cyber-Russian, достъпно към 10.2013 г. на интернет адрес http://eng.globalaffairs.ru/number/n_3882

(Saunders, R., 2004. Nationality: Cyber-Russian, dostapno kam 10.2013 g. Na internet adres http://eng.globalaffairs.ru/number/n_3882)